

GLIPTOTEKA /Gipsoteka/

Z a g r e b

Ovaj muzej, više poznat pod ranijim imenom Gipsoteka, jedini je muzej toga tipa u zemlji i bitno različit po svojoj strukturi i materijalu od ostalih naših muzeja. Dok je u ostalim muzejima bitan princip kod sabiranja materijala za zbirke - original, izvorno djelo iz vremena ili od autoram to je u ovom muzeju obratno. Zadatak muzeja je, da sa sabranim djelima visoke likovne kvalitete, odnosno naročitog historijskog značenja u odljevima odnosno kopijama dađe sustavni pregled razvoja našeg likovnog stvaranja od najstarijih vremena do danas.

Nemoguće je sabrati na jednom mjestu sva unačajna djela, koja u najizrazitijoj snazi mogu da reprezentiraju likovni razvoj jednog naređa odnosno jedne sredine. Većina baš tih najznačajnijih djela i najvažnijih historijskih i umjetničkih spomenika stoji još na svojim izvornim mjestima. Ta se djela ne može prenijeti u muzej, ali sabirajući odljeve i kopije baš tih i takovih spomenika stvorena je mogućnost postaviti zbirku koja će našoj svoj javnosti dati najbolji uvid u vrednosti našeg umjetničkog genija. Po tom principu postavljen je u Parizu Musée des Monuments Français - Muzej francuskih spomenika. Ovaj muzej, kraj svih velikih pariških muzeja je danas najznačajniji francuski nacionalni muzej.

Za nas je i nacionalna i kulturno važno postavljanje ovog muzeja u svojoj pravoj formi i, jer niti ostali muzeji - osim Etnografskoga - nisu u mogućnosti sa reprezentativnim i nacionalnim materijalom postaviti svoje zbirke u toj mjeri i opsegu, da bi dali pravu sliku našeg historijskog i likovnog zbivanja.

Ovaj muzej osnovan je godine 1937. inicijativom i zbirkom plastika Dra. A. Bauera. Već kod osnivanja postavljen je temelj ovom muzeju, koji je usmjeren na zbirku historijskog karaktera od starohrvatske do XIX. stoljeća i zbirku djela domaćih kipara XIX i XX stoljeća. Godine 1930. Arheološki zavod Sveučilišta u Zagrebu ustupio je Gipsotecu zbirku odljeva antikne plastike koja je u Gipsotecu uređena, znatno povećana i otvorena kao treći odjel Gipsoteke.

Gipsoteka u prvoj fazi svoga razvoja 1937-1945 godine uz velike poteškoće i pomanjkanje razumijevanja, borila se sa problemom smještaja i dotacija. Od drvene šupe na Gradskom majuru pa preko raznih privremenih spremišta i magazina do sadašnjih prostorija bivše napuštene tvornice kože u Medvedgradskoj ulici 2. u kojima je trebalo predhodno svaku pojedinu prostoriju sanirati i urediti za smještaj muzeja, uz znatno skućena i ograničena financijska sredstva. Nakon Oslobođenja znatnim troškom Narodnog odbora grada Zagreba, uređene su tri dvokatne zgrade tako da danas ovaj muzej raspolaže s najvećim prostornim izložbenim prostorom u Zagrebu. Izgrađeni su radni prostori, radione, kabineti, prostorije za arhiv, knjižnicu i čitaonicu. Osim toga ovdje je uređena i predavaonica sa 150 sjedala za razna predavanja. Pomoćne zbirke i radione kao i naučna dokumentaciju za studij naše domaće plastike stvorena je uglavnom privatnim zbirkama i pomoći djelomično osnivača, a djelomično raznih ustanova.

Po karakteru ustanova najvažnija zbirka Gipsoteke, u kojoj bi trebao da je glavni akcenat rada i nastojanja je zbirka historijskih spomenika. Ova zbirka ima cilj da sakupi u odljevu i kopijama najvažnije i najznačajnije spomenike našeg kiparstva od vremena starohrvatske pletarne ornamentike pa dalje kroz razdoblja kasnijih umjetničkih stilova romanike, gotike, renesanske i baroka sve do početka ovog stoljeća. Povećanje ove zbirke obavlja muzej sam ljevanjem sa spomenika na terenu. Tako su obavljena ljevanja na terenu 1940.god. u Trogiru /trogirski portal, starohrvatski i drugi spomenici u Trogiru i okolici/, 1947 u Trogiru /dovršen trogirski portal/ u Sibeniku /detalji sa katedrale/ i Dubrovniku /detalji arhitekture/, 1948.-49 godl u Bosni /stećci iz Stolca, Radimlje,/, u Zadru /detalji arhitekture/ i Solitu /korske klupe/ 1951. godine u Istri /u Poreču, Puli, Balama, pleterna plastika i spomenici/, 1952. u Zadru /korske klupe i detalji arhitekture/.

Uz zbirku koja je po osnivaču bila temelj ovom odjelu Gipsoteke, uklopljena je ovamo 1939.godine i zbirka odljeva starohrvatskih spomenika koju je 1935 god. dao odliti Milenijski odbor. Sa materijalom koji je po Gipsoteci naknadno odliven kompletirana je zbirka starohrvatskih spomenika sa svim najznačajnijim spomenicima na kojima su natpisi i imena hrvatskih narodnih vladara. Ovo je najznačajnija i naj..... zbirka ovoga odjela Gipsoteke. - Zbirka sredovječnih stećaka sa oko 85 spomenika uglavnom cijelih stećaka od malih do velikih blokova od preko 2 metra visine daju sliku jednog interesantnog historijskog likovnog koji je toliko autohton i toliko značajan, da nema analogije na kulturnim područjima susjednih zemalja. Ova zbirka stećaka je svojim likovnim izrazom načinila snažan dojam i uticaj na likovna stvaranja naših savremenih umjetnika.

U Gipsoteci su odljevi znamenitog portala majstora Radovana iz god. 1240 sa katedrale u Trogiru, pa vratnice majstora Buvine sa splitske katedrale iz god.1214, zatim korske klupe iz Splita i Zadra, portali iz Dubrovnika, Sibenika, Studenice,Dečana, heksafora i Dubrovnika, gotički portal iz Remeta, zatim portal sa crkve sv.Marka u Zagrebu, barokni portal Francesca Rolle sa Kaptola. Posebnu zbirku čine glagolski natpisi iz Istre i Hrvatskog Primorja sabrani inicijativom prof. Branka Fučića.

Zbirka jeotvorena za javnost 1948.godine.

Zbirka moderne plastike rasla je postepeno, zbirkom osnivača, ustupa njem, darivanjem i pohranom odljeva i modela naših savremenih kipara i ustanova. Zbirka se znatno obogatila primanjem u pohranu velikog broja modela radova Ivana Meštrovića. Ova zbirka ima zadatak da sačuva modele u gipsu radova naših savremenih kipara. Ovi modeli u gipsu kao posredni materijal za izvedbu kiparskog djela u konačnoj formi i materijalu, u većini slučajeva propadnu i tako se sačuvavaju. Zato je ovoj zbirci postavljen zadatak da sabiranjem i čuvanjem ovih modela, naročito većih spomenika sačuva po mogućnosti što kompletniji opus pojedinih autora i tako stvori mogućnost uvida u stvaranje naše savremene domaće plastike. Ova zbirka nije i ne može biti galerijska ustanova, jer joj u eksponatima manjka definitivna forma i materijal. Karakter ove zbirke je izrazito studijski i sa arhivom za likovnu umjetnost čini jednu institutsku cjelinu.

Zbirka moderne plastike danas je najveća i najbogatija zbirka Gipsoteke. Ovo je ujedno i naša najveća zbirka plastike u zemlji, u kojoj su zastupani, sa znatnim brojem gotovo svi naši savremeni majstori iz Hrvatske sa znatnim materijalom sprskih i slovenskih kipara. Od pojedinih majstora, naročito od značajnih kiparskih ličnosti prikupljen je ovdje gotovo cijeli opus, tako da se za većinu naših kipara može dobiti uvid u cijeli razvoj i formiranje njihovih umjetničkih ličnosti.

Zbirku grčke i rimske plastike osnovao je 1892. godine Iso Kršnjavi sa odljevima najznačajnijih grčkih spomenika iz raznih muzeja u Evropi /Rim, Paris, München, Berlin, London, Firena, Napulj i dr./ Ova zbirka došla je do Gipsoteke 1940. god. u jednoj trećini svog prvotnog sadržaja. Razlog je bio što je zbirka nekoliko puta mijenjala upravu i nadležni forum. U Gipsoteki je /nakon punih 50 godina/ zbirka prvi puta uređena za javnost, znatno nadopunjena, a naročito sa dijelima rimske plastike sa našeg teritorija. U zbirci je prikazana grčka plastika V. vijeka - "zlatnog vijeka" grčke plastike, među kojima se ističe plastika sa Partenona, zatim plastika IV. vijeka i plastika Helenizma. Rimska je plastika prikazana na portretima i plastikom sa našeg teritorija. Zbirka je otvorena za javnost 1945. godine kao prga muzejska zbirka otvorena nakon Oslobođenja.

Osim ovih zbirki Gipsoteka je sakupljala i arhivski materijal i gradju sa područja likovne umjetnosti te je s vremenom unutar ustanove osnovan Arhiv za likovnu umjetnost kao posebni odjel Gipsoteke. Temelj ovom odjelu je zbirka ustupljena od osnivača, a koja je sadržavala fototeku, dokumentaciju iz štampe, rukopise i bilješke i zbirku crteža, skica i studija naših savremenih majstora. Kroz 10 godina sistematskog rada u obom arhivu sakupljena je fototeka sa oko 60.000 fotografija, reprodukcije domaćih i stranih autora sa znatnim brojem reprodukcija u boji, naročito modernih francuskih mastora. Zbirka fotonegativa sa oko 12.000 komada, zbirka klišeja, plakata. Zatim arhivi raznih umjetničkih društava i ustanova, kao i ostavštine pojedinih ličnosti, koje su radile i djelovale na području likovne umjetnosti. U Gipsoteki uređen je za potrebe fotolaboratorij sa svom potrebnom aparaturom. U ovom arhivu sakupljena je zbirka originala, crteža, skica i studija savremenih domaćih umjetnika sa oko 12.000 komada. Uz arhiv uređena je i stručna knjižnica sa oko 6.000 primjera svezaka, sa razradjenim stručnim katalogom, zatim kartoteka likovnih radnika, kartoteka izložaba i bibliografije za likovnu umjetnost i srodne struke iz dnevne štampe.

Već od osnutka važan odjel predstavljaju radione i to lijevaona i stolarska radiona. Ove radione su uvjet za popunjavanje muzejskih zbirki, naročito za popunjavanje historijske zbirke od ljevanjem spomenika na terenu.

1951. godine Gipsoteka prelazi pod upravu Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, koja 1952. godine provodi reorganizaciju ustanove ~~radnja ustanova Instituta za likovne umjetnosti Jugoslavenske akademije i gubi značaj samostalnog muzeja. Od Gipsoteke se odvaja arhiv za likovnu umjetnost i kartoteka izložaba i bibliografije za likovnu umjetnost i srodne struke iz dnevne štampe.~~ Gipsoteka mijenja ime u Gliptoteka, /što ne odgovara karakteru ustanove i postaje "radna ustanova Instituta za likovne umjetnosti Jugoslavenske akademije " i gubi značaj samostalnog muzeja. Od Gipsoteke se odvaja Arhiv za likovnu umjetnost kao posebne ustanove Instituta. Unutar Gliptoteke osniva se "Galerija kopija fresaka" i "Kabinet za

numkzmatiku i medalje".

Statistički podaci: Posjet u Gipsoteki 1948-51 bio je 84.500 posjetilaca. 1952-53 muzej je bio zatvoren radi preuredjenja. Posjet 1953-54 iznosio je ukupno 7.500 posjetilaca.

Krediti 1952-54 iznosili su ukupno 6,772.597.- din.

Prof. Dr. Antun Bauer

1955